

ETT 1500-ÅRSMINNE

Av kapten CARL HERLITZ

SOMMAREN 451 — antagligen den 20 juni — utkämpades i trakten av Troyes i Frankrike ett slag, som i historien i allmänhet kallats slaget på de katalauniska — eller mauriacensiska — fälten. Här besegrades hunnerna och deras allierade under konung Attila av romarna och ett antal med dem förbundna germanska folk, västgoter, burgunder m. fl., under ledning av den västromerske fältherren och statsmannen Aëtius. Drabbningen och dess betydelse har såväl i hävderna som i sagan givits stora proportioner; man har sålunda hållit före, att Europas och världens historia genom den för Attila olyckliga utgången av slaget bestämts för århundraden, ja, för årtusenden. Senare tiders forskning — bl. a. redovisad i engelsmannen E. A. Thompsons bok »A History of Attila and the Huns» (Oxford 1948) — har emellertid visat, att slaget icke alls var av den omfattning man tidigare trott; sålunda måste t. ex. uppgiften om att 100 000-tals krigare skulle ha stupat förvisas till sagans värld. Icke heller var slagets betydelse så stor som man tidigare hävdad.

Europa har under tidernas lopp vid flerfaldiga tillfällen utsatts för omfattande invasioner från öster, vilka hotat att ödelägga den europeiska kulturen och utplåna de europeiska nationerna. En av de tidigaste och även en av de allvarligaste var »hunnerstormen» under 400-talet. Bland hunnerna, som bodde nordväst och norr om Svarta havet, uppstod under ledning av den kraftfulle konung Attila en politisk samlingsrörelse och ur denna rörelse framgick ett stort hunnerrike, som omfattade icke blott hunner, utan även många andra nationer och stammar i östra och mellersta Europa. Attila strävade att utvidga detta rike, och vid seklets mitt var hans närmaste mål det västromerska Gallien. Att han valde detta mål berodde dels på att andra delar av det i upplösning varande västromerska riket — t. ex. Balkanhalvön — redan tidigare härjats av hunnerna, dels på att motsättningarna i Gallien mellan romare och västgoter borde kunna underlätta en hunnisk erövring.

I början av år 451 påbörjade sålunda Attila en framryckning mot väster med en stor armé, sammansatt icke endast av hans egna hunner, utan även av styrkor från alla hans germanska underåtar. Främst bland dessa senare voro gepiderna från Daciens berg under ledning av sin konung Ardarik, östgoterna under konung Valamir, rugierna från sina områden vid övre Theiss och skirerna från Galizien samt herulerna. Då den stora armén nådde Rhen, anslöto sig vissa burgundiska stammar, som bodde öster om denna flod, och dessutom ripauriska franker. Försvarsförberedelserna på romersk sida voro bristfälliga; det är möjligt att Aëtius — Galliens försvarare — hade blivit invaggad i säkerhet av ett brev från Attila, i vilket denne förnekade, att han hade någon som helst avsikt att anfälla romerskt område. Attilas armé kunde därför utan större motstånd gå över Rhen, stöta in i de belgiska provinserna, erövra en del städer, däribland Metz (den 7 april; på påskaftonen), och förhärja landsbygden.

Först inför hotet av hunnernas anfall påskyndades de romerska förberedelserna. De styrkor Aëtius kunde mönstra visade sig ej vara i stånd att hejda den anfallandes armé. Vissa till romarna anslutna saliska och ripauriska franker, burgunder från Savoien och kelter från Armorica (nuv. Normandie och Bretagne) lydte hans uppmaning att strida mot hunnerna. Men möjligheten till seger över Attila berodde på samarbetet med västgoterna; dessa hade dock förklarat sig vilja vara neutrala.

Aëtius lyckades emellertid, att genom förmedling av Avitus (sedermera västromersk kejsare) övertala västgoternas konung Teoderik att bistå romarna i kampen mot hunnerna. Orsaken till att västgoterna nu voro villiga härtill var antagligen det förhållandet, att Attila redan vände sina krafter mot det västgotiska området på andra sidan Loire. Även om västgoternas uppslutning på romersk sida innebar en avsevärd förstärkning, fanns det dock andra stammar i Gallien, som ej ville bistå romarna. Sålunda levde t. ex. i närheten av Orleans vid Loire en koloni av alaner, och deras konung, Sangibanus, hade i hemlighet lovat att hjälpa Attila att erövra denna stad. Även i själva staden hade hunnerkonungen anhängare — särskilt bland de lägre klasserna.

Sedan Attila erövrat och delvis förhärjat Metz, blev hans nästa mål Orleans. Aëtius' blandade armé och den västgotiska styrkan under ledning av Teoderik (som åtföljdes av sin son Torismund) lyckades emellertid märkvärdigt snabbt förena sig och nådde staden före hunnerna. Alanerna tvingades att ansluta sig till romarna.

När Attila kort därpå anlände i spetsen för sina hunner, fick han klart för sig, att han endast skulle lida stora förluster, om han anföll de allierades starkt befästa läger. Någon belägring ägde antagligen icke heller rum. För Attila stod ingen annan möjlighet än återtåg öppen. Han retirerade den 14 juni österut mot Troyes vid Seine. Aëtius hade därmed utan förluster vunnit en stor strategisk seger.

Det var emellertid icke tillräckligt att de allierade hade hejdat och tvingat tillbaka inkräktarna; de måste slå dem — om möjligt under deras återtåg. De upphunno hunnerna vid Troyes, en betydande plats, där ett flertal vägar förenades, och där utkämpades den 20 juni en strid norr om staden på »Locus Mauriacus»; denna plats kan emellertid ej med säkerhet identifieras, men det är troligt att platsen ligger nära Mery-sur-Seine (knappt 3 mil nordväst om Troyes). Striden har i allmänhet blivit felaktigt kallad »slaget vid Chalons» eller slaget på de katalauniska fälten». Chalons-sur-Marne ligger dock långt därifrån. Det vore mycket mera riktigt att kalla den »slaget vid Troyes».

Striden började vid tretiden på eftermiddagen med att båda styrkorna försökte erövra en höjd som behärskade den omgivande terrängen. Denna strid blev till en början oavgjord. Såväl Attila som Aëtius lyckades gruppera en liten styrka på var sin del av höjden; toppen förblev emellertid obesatt. På slätten nedanför uppmarscherade under tiden huvudstyrkorna. På den romerska sidan stod Teoderik med västgoterna på högra flygeln och Aëtius med romarna på den vänstra. I mitten stodo alanerna, noggrant övervakade av såväl romare som västgoter. Attila ledde hunnernas center och hade placerat sina germanska styrkor på ömse sidor. Sedan dessa grupperingar intagits, började den egentliga striden, i vilken hunnerna snart förlorade det höjddparti de tidigare intagit. Fortsättningen blev våldsam; i den hårda kampen — som varade till efter mörkningen — stupade Teoderik, medan hans krigare drevo tillbaka hunnerna mot den vagnborg, som de ordnat bakom sina linjer.

Nästa dag — sedan Torismund blivit vald till västgoternas konung — funno romarna, att Attila var ordentligt förskansad bakom sina vagnar, och det sades, att han hade förberett ett bål, i vilket han ville förbrinna hellre än att falla i händerna på sina fiender. Torismund, som önskade hämnas sin faders död, var ivrig att storma befästningarna. Detta sammanföll dock ej med Aëtius' politik. Det var ej något önskemål för honom att helt förgöra hunner-

nas makt, som han ständigt hade utnyttjat för kejsardömetts intressen; inte heller önskade han öka västgoternas makt. Han övertalade därför Torismund att retirera till sitt område i södra Gallien, för att där säkra sin nyvunna konungavärdighet gentemot sina bröder. Han lyckades även förmå frankerna att omedelbart återvända till sitt land. Befriad från dessa hjälptrupper var han i stånd att föra sin egen politik och att tillåta Attila återvända med resterna av sin här. Aëtius' styrkor följde efter hunnerna på en dagsmarschs avstånd ända till Thüringen.

Även om båda sidor ledo förluster, var slaget och dess utgång en triumf för Galliens försvarare och det påskyndade inkräktarnas återtag. Strategiskt förstärkte det endast det nederlag som hunnerna redan hade lidit genom tillbakaryckningen från Orleans. Invasionens öde var nämligen avgjort redan innan slaget var utkämpt; det avgjordes av Aëtius' strategiska dispositioner. Hunnernas återtag från Orleans var den avgörande händelsen under kriget. Ingenting annat än en tillintetgörande seger för Attila vid Troyes hade kunnat förändra läget. Aëtius' strategi visade sig emellertid vara överlägsen Attilas; denne hade icke någon större strategisk förmåga. Det är en väsentlig skillnad mellan Attilas tämligen planlösa invasion och den förnämligt planlagda och utmärkt ledda invasion som drabbade östra Europa under 1240-talet.

Slagets viktigaste betydelse var att det visade, att Attila ingalunda var så oövervinnlig som man dittills trott. Den västromerska kampmoralen stärktes. Om Aëtius hade tillåtit Attila att retirera från Orleans utan att ha blivit anfallen och utan besvär, skulle det psykologiska värdet av operationerna varit mycket mindre och detta var antagligen det viktigaste skälet till att Aëtius beslöt sig för att utkämpa slaget. Det är viktigt att konstatera, att slaget vid Troyes icke var ett förtvivlans slag. De är icke heller troligt att Aëtius skulle ha vågat utkämpa det, om riskerna hade varit för stora.

Om nu icke själva slaget var av den stora betydelse som man allmänt trott, voro då icke operationerna i sin helhet av stor betydelse? Antagligen icke. Om Attila hade varit segerrik, om han hade besegrat romarna och västgoterna vid Orleans, om han hade fått hela Gallien i sitt våld och om han — vilket intet tecken tyder på att han avsett — hade flyttat sin huvudstad från Theiss till Seine eller Loire, finns det ingen anledning att tro, att historien skulle ha ändrats på ett mera omfattande sätt. Ty hunnernas välde i Gallien hade endast kunnat vara en fråga om ett par år; det hade

Carl Herlitz

inte kunnat överleva sin härskare, på vars personlighet det helt vilade. Utan att på något sätt förringa Aëtius' och Teoderiks prestationer, måste man nog konstatera, att den fara som de avvärjde år 451 var av betydligt mindre omfattning än den som hotade året därpå, då Attila åter var i stånd att rikta ett förhärjande slag mot det västromerska riket — denna gång mot Italien.
